

GENEL KÜLTÜR DERS NOTLARI

(ÇIKMIŞ SORULARA GÖRE ÖZETLENMİŞ NOTLAR)

TÜRK EDEBİYATININ ÖNEMLİ ÜRÜNLERİ

İslamiyet'ten Önceki Türk Edebiyatı (.-11.Yy.)

Dönemin ürünleri: Koşuk, Sagu, sav ve destanlar döneme ait başlıca sözlü edebiyat ürünleridir.

Koşuk: Genellikle sığır adı verilen süreklilik avları sırasında söylenen doğa şiirleridir.

Sagu: Ölen kimselerin arkasından söylenen şiirlere denirdi. Yuğ adı verilen cenaze törenlerinde söylenirdi.

Sav: Günümüzde atasözlerinin ilk örnekleri olan özlü özlüzdür.

TÜRK DESTANLARI

Saka Devri Destanları

Alp Er Tunga Destanı: Türk-İran savaşlarında Alp Er Tunga'nın yiğitliklerini ve bu savaşları anlatır.

Şu Destanı: İskender'le Türkler arasındaki savaş ve Türk hakanı Şu'nun kahramanlıklarını anlatır.

Hun Devri Destanı

Oğuz Destanı: Hun hükümdarı Mete'yi ve onun yaşamını anlatır.

Göktürk Devri Destanları

Bozkurt Destanı: Göktürklerin dişi bir kurttan türeyişini anlatır.

Ergenekon Destanı: Bir savaşta yenilen ve Ergenekon'a açılan Türklerin orada bir demir dağı eritip intikamlarını almalarını anlatır.

Uygur Devri Destanları

- Türeyiş Destanı: Uygurların bir erkek kurttan türeyişini anlatır.
- Göç Destanı: Uygur Türklerinin anayurtlarından göçünü anlatır.

Destanlar oluşumları bakımından iki grupta incelenebilir.

a) Doğal Destanlar:

Halk arasında ortaya çıkan anonim ürünlerdir.

İliada, Odysseia Yunan (Homeros)

Kalevala Fin

Nibelungen Alman

Ramayana, Mahabarata Hint

Cid İspanyol

Chanson de Roland Fransız

Gılgamış Sümerler

b) Yapma (Suni) Destanlar:

Bir olayın doğal destana benzetilerek bir şairce destanlaştırılmasıdır.

Virgilius Aeneit

Dante İlahi Komedi

Tasso Kurtarılmış Kudüs

Milton Kaybolmuş (Kaybedilmiş) Cennet

Firdevsi Şehnâme

B) Yazılı Edebiyat Dönemi

Bu dönemi Göktürk ve Uygur dönemi eserleri olarak iki grupta inceleyebiliriz.

Göktürk Yazıtları (Orhun Abideleri) : Bugün Moğolistan'da bulunan;

Türk kültür tarihinin ilk yazılı metnini oluşturan bu yazıtların üçü önemlidir:

Tonyukuk (716), Kültigin(732), Bilge Kağan (735) yılında dikilmiştir.

İlk defa 1893 yılında Danimarkalı Türkolog W. Thomsen çözümlenerek dünyaya tanıtılmıştır.

Uygur Dönemi Eserleri: Daha çok Buda ve Mani dininin esaslarını anlatan metinlerdir.

Uygurlar bu eserleri 14 harfli Uygur alfabesiyle yazmışlardır.

İslamiyet'in Etkisindeki Türk Edebiyatı

Kutadgu Bilig: "Mesut olma bilgisi" anlamına gelen ve siyasetname niteliğinde bir eser olan Kutadgu Bilig, 1069 – 1070 yılında Yusuf Has Hacib tarafından yazılmıştır.

Divan-ü Lügat-it-Türk: 1077 yılında Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılan eser büyük çapta ansiklopedik bir Türk dili sözlüğüdür. Araplara ve Farslara Türkçeyi öğretmek ve Türk dilinin üstünlüğünü anlatmak için kaleme alınmıştır.

Destanlar oluşumları bakımından iki grupta incelenebilir.

a) Doğal Destanlar:

Halk arasında ortaya çıkan anonim ürünlerdir.

İliada, Odysseia Yunan (Homeros)

Kalevala Fin

Nibelungen Alman

Ramayana, Mahabarata Hint

Cid İspanyol

Chanson de Roland Fransız

Gilgamiş Sümerler

b) Yapma (Sunî) Destanlar:

Bir olayın doğal destana benzetilerek bir şairce destanlaştırılmasıdır.

Virgilius Aeneit

Dante İlahî Komedi

Tasso Kurtarılmış Kudüs

Milton Kaybolmuş (Kaybedilmiş) Cennet

Firdevsi Şehnâme

Atabetü'l-Hakayık: 12. yüzyılda Edip Ahmet tarafından yazılmıştır. Eserin adı “hakikatler basamağı” anlamındadır.

Divan-ı Hikmet: 12. yüzyılda Ahmet Yesevi tarafından yazılmış dini, tasavvufî ve öğretici bir eserdir. Dörtlüklerin her birine “hikmet” adı verilmiştir.

Dede Korkut Hikâyeleri: Oğuz Türklerinin Rum, Abaza ve Gürcülerle yaptıkları savaflara ait destanî hikâyelerdir. On iki hikâyeye ile bir önsözden oluşmaktadır. Dede Korkut hikâyelerinin tek ve tam nüshası Almanya’da Dresden Kütüphanesi’ndedir.

İslamiyet Etkisindeki Türk Destanları

Satuk Buğra Han Destanı, Cengiz Destanı, Battal Gazi Destanı, Danişment Gazi Destanı

13.-19. Yüzyıl Türk Edebiyatı

Mevlânâ Celâlettin-i Rumî: Mesnevi, Divan-ı Kebir, Rubailer(Manzum);

Mektûbât(Mensur)

Yunus Emre: Risalet ’ün Nushiye, Divan.

Hacı Bektaş Veli: Makalat.

Gülşehri: Mantıku't-Tayr, Feleknâme.

Ali Şir Nevâi: Mecalis'ün Nefais, Muhakemet'ül Lügateyn, Mizanü'l- Evzan, Mahbubü'l-Kulûb

Şeyhi: Harname, Hüsrev ü Şirin

Süleyman Çelebi: Mevlid, Vesiletü'n-Necat

Fuzulî: Hadikatü' s Şüeda, Şikayetname, Su Kasidesi, Leyla ve Mecnun

Bâkî: Divan, Kırk Hadis Tercümesi, Fezail-i Mekke, Kanunî Mersiyesi

Nef'î: Divan, Sihâm-ı Kaza

Nâbî: Divan, Hayriyye, Hayrâbâd, Surnâme

Evliya Çelebi: Seyahatnâme

Kâtip Çelebi: Keşfü'z-Zünûn, Cihannümâ, Mizânü'l-Hak

Şeyh Galip: Hüsn-ü Aşk

Erzurumlu İbrahim Hakkı: Marifetname

Bayburtlu Zihni: Sergüzeştname, Kitâb-ı Hikâye-i Garibe.

Erzurumlu Emrah: Emrah ile Selvi

Edebi Sanatlar

Teşbih (Benzetme) : Aralarında türlü yönlerden benzerlik ilgisi bulunan iki şeyden, benzerlik bakımından güçsüz durumda olanı daha üstün olana benzetmektir.

Teşbih-İ Belîğ (Güzel Benzetme): Sadece benzeyen ve benzetilen ögelerle yapılan benzetmedir. Benzetme yönü ve benzetme edatı kullanılmaz.

İstiare (Eğretileme) : Bir şeyi kendi adının dışında türlü yönlerden benzediği başka bir şeyin adıyla anma sanatıdır.

Mecaz: Bir sözü gerçek anlamının dışında kullanma sanatıdır.

Mecaz-ı Mürsel (Mürsel Mecaz) : Bir sözün benzetme amacı gütmeyen gerçek anlamının dışında başka bir sözün ya da kavramın yerine kullanılmasıdır.

Kinaye: Bir sözü hem gerçek hem de mecaz anlamda kullanma sanatıdır.

Tevriye: İki ya da daha çok anlamı olan bir sözün yakın ve uzak anlamlarını birlikte kastetme sanatıdır.

Tariz: Söylenen sözün ya da kavramın gerçek ve mecazlı anlamı dışında bütünü tersini kastetmektir. Genellikle bir kişiyi ya da durumu iğnelemek, alaya almak için yapılır.

Teşhis ve İntak (Kişileştirme ve Konuşturma) : İnsana özgü niteliklerin başka varlıklara aktarılmasına, onlara kişilik kazandırılmasına “teşhis”; onların konuşturulmasına da “intak” denir.

Tecahül-i Arif: Bilinen bir gerçeği bir nükteye dayanarak bilmiyormuş gibi söylemektir.

ŞİİR TÜRLERİ

Lirik Şiir: Duyguları coşkulu bir dille anlatan şiirlere denir. Din, tabiat, aşk, hasret, gurbet, ölüm ve vatan konularında kişisel duygulanmaları dile getirir.

Epik Şiir: Konusu savaş, kahramanlık, yiğitlik veya yurt sevgisi olan şiirlere denir.

Didaktik Şiir: Öğretmek amacıyla kaleme alınan edebî eserlere didaktik adı verilir.

Pastoral Şiir: Çoban ve kır hayatını, köylerdeki hayat şeklini anlatan şiire denir.

Satirik Şiir: Kişilerin veya toplumun eksik, hatalı taraflarını eleştirel bir biçimde alaylı ve iğneleyici bir dille ele alıp işleyen şiirlerdir.

Dramatik Şiir: Sahnede canlandırılmak üzere yazılmış eserlerin ortak adıdır. Üçe ayrılır: Trajedi, Komedi, Dram.

Düz Yazı (Nesir) Türleri

Roman: Olmuş ya da olması muhtemel olayları anlatan yazılar denir.

Hikâye: Anlatım açısından romana benzese de teknik yönden romandan farklıdır. Hikâyede genellikle bir olay anlatılır.

Masal: Halkın ortak bilincine doğmuş, kulaktan kulağa, ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa aktarılan geçtiği yer ve zaman bilinmeyen, normal veya olağanüstü, şahıs, peri, cin, dev, ejderha gibi yaratıkların meydana getirdiği gerçek dışı olayların hikâyeye edildiği anonim halk edebiyatı ürünleridir.

Deneme: Yazarın herhangi bir konuda, kesin bir hükme varmadan, kendi kişisel görüş ve düşüncelerini anlattığı yazı türüdür.

Fıkra: Günlük siyasi, sosyal ve kültürel olaylar başta olmak üzere serbest bir şekilde seçilmiş herhangi bir konuyu, bir meseleyi belli bir görüş ve düşünceye göre ele alıp işleyen, yorumlayan; ele aldığı konu etrafında bir kamuoyu oluşturma amacı taşıyan, kısa ve özlü, çoğunlukla sade ve konuşma diliyle yazılan gazete ve dergi yazıdır.

Makale: Herhangi bir fikri, kanıtlara dayandırarak açıklamak, bir görüşün doğruluğunu veya yanlışlığını ispatlamak amacıyla yazılan düz yazılardır.

Eleştiri: Bir edebiyat veya daha geniş anlamda bir sanat eserini her yönüyle inceleyip açıklamak, anlaşılmasını sağlamak ve değerlendirmek amacıyla yazılan yazı türüdür.

Gezi Yazısı: Yazarı yurt içinde veya yurt dışında yaptıkları gezilerde gördüklerini ve bu yerler hakkındaki izlenimlerini yazdıkları yazılardır.

Biyografi: Hayat hikâyesi adı da verilen bu yazı türü bir kişinin hayatını her yönüyle anlatan yazılardır.

Mektup: Birbirinden uzakta bulunanların haberleşmesini sağlayan bir yazı türüdür.

Batı Edebiyatında Akımlar

Klasizm: Rönesans'ın yarattığı bir akımdır. Sanatçının görevi doğayı taklit etmektir.

Corneille: Le Cid, Horace (Tragedya)

Racine: Andromaque (Tragedya)

Moliere: Cimri, Hastalık Hastası, Zoraki Tabip, Tartuffe, Kibarlık Budalası (Komedi)

La Fontaine: Fabl

Fenelon: Telemak (Roman)

Türk Edebiyatında Klasisizm: Edebiyatımızda klasisizmin önemli bir etkisi olmamıştır. Şinasi'nin "Şair Evlenmesi" adlı komedisi, La Fontaine'den yaptığı çeviriler ve Ahmet Vefik Paşa'nın Moliere'den çevirileri, bu anlayışın ürünleri olarak sıralanabilir.

Romantizm: Klasisizme tepki olarak doğmuştur. Aşk, ölüm, tabiat işlenen konulardır.

Jean Jacques Rousseau: İtiraflar, Toplum Sözleşmesi

Montesquieu: Kanunların Ruhü

Victor Hugo: Sefiller, Notre-Dame'ın Kamburu, Hernani

Schiller: Haydutlar, Wilhelm Tell

Goethe: Faust

Puşkin: Kafkas Esir, Çingeneler, Yüzbaşının Kızı

Türk Edebiyatında Romantizm: Tanzimat edebiyatı dönemindeki ürünlerin çoğunluğu romantik akımın etkisiyle kaleme alınmıştır. Namık Kemal, Ahmet Mithat, Recaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamit.

Realizm: Sosyal ve kişisel hayatı olduğu gibi anlatma yolunu tutan edebiyat akımıdır.

Gustave Flaubert: Madam Bovary

Stendhal: Kırmızı ve Siyah, Parma Manastırı

Balzac: Vadideki Zambak, Goriot Baba

Charles Dickens: Oliver Twist, David Copperfield

Turgenyev: Babalar ve Oğullar, Taşralı Kadın

Dostoyevski: Suç ve Ceza, Budala, Karamazov Kardeşler

Tolstoy: Savaş ve Barış, Anna Karanina, İvan İlyiç'in Ölümü

Gorki: Ana, Üç Kişi

Mark Twain: Tom Sawyer'in Maceraları

Türk Edebiyatında Realizm: Recaizade Mahmut Ekrem (ArabaSevdası), Sami paşazade Sezai (Zehra), Nabizade Nazım (Kara Bibik), Halit Ziya Uşaklıgil (Mai ve Siyah, Aşk-ı Memnu, Kırık Hayatlar), Yakup Kadri Karaosmanoğlu (Kiralık Konak, Yaban), Memduh Şevket Esendal (Ayaşlı ve Kiracıları), Reşat Nuri Güntekin (Romanlarıyla), Refik Halit Karay (Romanları ve hikâyeleriyle), Sait Faik Abasıyanık (Roman ve hikâyeleriyle)

Naturalizm: Gözlem ve deneye dayanan bir edebiyat akımıdır. "Aynı sebepler aynı şartlar içinde aynı sonuçları verir." şeklinde özetlenebilen determinist görüşü esas alır.

Emile Zola: Germinal, Meyhane

Alphonse Daudet: Değirmenimden Mektuplar, Pazartesi Hikâyeleri, Tartarin

Maupassant: Tombalak, Ay Işığı, Bir Hayat, Güzel Dost, Kalbimiz

Türk Edebiyatında Natüralizm: Hüseyin Rahmi Gürpınar

Parnasizm: Şiir türünde ortaya çıkmış bir akımdır. "Sanat, sanat içindir" görüşündedirler. Tarihteki mutlu dönemlere duyulan özlem, yabancı ülkelerin manzara ve gelenekleri işlenen konulardır.

Akımın Temsilcileri: Gautier, Theodor de Banville

Türk Edebiyatında Parnasizm: Tevfik Fikret

Sembolizm (Simgecilik): Parnasizme, realizme ve natüralizme tepki olarak ortaya çıkmışlardır.

Akımın Temsilcileri: Baudelaire ve Rimbaud

Türk Edebiyatında Sembolizm: Cenap Şahabettin Ahmet Haşim

Empresyonizm (İzlenimcilik): Sembolizmle birlikte gerçeküstücülüğü (sürrealizm) hazırlayan bir akım niteliğindedir.

Sürrealizm (Gerçeküstücülük): Andre Breton tarafından Freud'un görüşlerine (psikanaliz yöntemi) dayanılarak açılan bir sanat akımıdır.

Edebiyatımızda “İlkler

Edebiyatımızdaki ilk çeviri Yusuf Kamil Paşa'nın Fenelon'dan çevirdiği “Telemak”tır.

Edebiyatımızdaki ilk roman Şemsettin Sami'nin “Taaşuk-ı Talat ve Fitnat” adlı romanıdır.

Edebiyatımızdaki ilk gerçekçi roman Recaizade Ekrem'in “Araba Sevdası” adlı romanıdır.

Edebiyatımızdaki ilk köy konulu gerçekçi roman Nabizade Nazım'ın “Kara Bibik” adlı romanıdır.

Edebiyatımızdaki ilk tasvir ve tahlil ağırlıklı roman Namık Kemal'in “İntibah” adlı romanıdır.

Edebiyatımızdaki ilk tiyatro eseri Şinasi'nin “Şair Evlenmesi” adlı komedisidir.

Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı

A. Tanzimat Edebiyatı

Dönemin İlkleri

İlk özel gazete **Tercüman-ı Ahval** (Şinasi ve Agâh Efendi 1860)

Noktalama işaretleri ilk kez Şinasi tarafından kullanıldı.

İlk makale olan **Mukaddime** Şinasi tarafından kaleme alındı.

Şair Evlenmesi adlı ilk tiyatro eseri Şinasi tarafından ortaya konuldu.

Ahmet Mithat'ın yazdığı **Letâif-i Rivayet** adlı ilk öykü.

İlk popüler roman **Taaşuk-u Talât ve Fitnat** (Şemsettin Sami 1872) bu eser ilk Türk Romanı olarak da kabul edilmektedir.

İlk edebî roman **İntibah** (Namık Kemal 1876)

Sahneye konulan ilk tiyatro oyunu **Vatan yahut Silistre** (Namık Kemâl)

İlk ansiklopedi **Kamûs-ul A'lâm** (Şemsettin Sâmî)

İlk Türkçe dil bilgisi **İlm-i Sarf-ı Türkî** (Süleyman Paşa)

Şiirde biçimsel yenilik görülmedi. Asıl yenilik şiirlerin içeriği ile ilgili oldu. Toplumsal kavramlarla şiirin konusu genişletildi.

Birinci Dönem Tanzimatçılar

Şinasi: Şair Evlenmesi

Ziya Paşa: Zafer-nâme, Harabat, Emile

Namık Kemal: Vatan Yahut Silistre, Gülnihal, Kara Belâ, İntibah, Cezmi

Tanzimat Edebiyatı İkinci Dönem

Dönemin İlkleri

Nabizade Nazım'ın **Karabibik** (1890) adlı uzun öyküsü ilk realist öykü örneğidir.

Samipaşazâde Sezai'nin **Sergüzeşt** adlı romanı realist(gerçekçi) romanın ilk tutarlı örneğidir. Yine Sami paşazadenin **Küçük Şeyler** Batı öykü anlayışının ilk örnekleridir.

İkinci Dönem Tanzimatçılar

Recaizâde Mahmut EKREM: Muhsin Bey, Araba Sevdası

Şemsettin SAMİ: Kâmûs-ı Türkî, Taaşşuk-i Talât ve Fitnat,

Abdülhak Hamit TARHAN: Makber, Ölü, Bunlar Odur, Halce, Garam

Ahmet Mithat EFENDİ: Hüseyin Fellah, Felatun Beyle Rakım Efendi, Dürdane Hanım

Samipaşazâde SEZAI: Sergüzeşt, Küçük Şeyler

SERVET-İ FÜNÛN EDEBİYATI (EDEBİYAT-I CEDÎDE)

Dönemin İlkleri

Mehmet Rauf'un "Eylül" adlı eseri ilk **psikolojik romandır**.

"Sone" ve "Terza Rima" gibi **nazım biçimleri** edebiyatımıza bu dönemde girmiştir.

Göz uyağı yerine kulağa göre uyak anlayışını benimsemişlerdir.

Şiir dili konuşma diline yaklaşmıştır.

Bu dönemde **Parnasizm** ve Sembolizm gibi **akımlardan** etkilenme olmuştur.

DÖNEMİN EDEBİYATÇILARI

Tevfik FİKRET: Haluk'un Defteri, Rubâb-ı Şikeste, Şermin

Halit Ziya UŞAKLIGİL: Mai ve Siyah, Aşk-ı Memnû, Kırık Hayatlar, Aşka Dair

Cenap ŞEHABETTİN: Hac Yolunda, Avrupa Mektupları, Suriye Mektupları

Mehmet RAUF: Eylül, Define, İntizar, Üç Hikâye, Aşk Kadını, Siyah İnciler

Hüseyin Cahit YALÇIN: Nadide, Hayal İçinde, Kavgalarım

FECR-İ ATİ EDEBİYATI (1909-1912)

Ahmet Haşim: Göl Saatleri, Piyâle, Frankfurt Seyahatnamesi

MİLLİ EDEBİYAT DÖNEMİ (1911-1923)

Ömer Seyfettin: Yüksek Ökçeler, Bomba, Gizli Mabet, Bahar ve Kelebekler, Beyaz Lale

Ziya Gökalp: Kızıl Elma, Altın Işık, Türkçülüğün Esasları, “Türkleşmek,

İslamlaşmak, Muasırlaşmak”, “Malta Mektupları”

Refik Halit Karay: Memleket Hikâyeleri, Gurbet Hikâyeleri, Sürgün, Bugünün Saraylısı

Halide Edip Adıvar: Yeni Turan, Kalp Ağrısı, Zeyno'nun Oğlu, Türk'ün Ateşle imtihanı, Mor salkımlı Ev, Harap Mabetler, Kubbede Kalan Hoş Sada

Reşat Nuri Güntekin: Çalığışu, Damga, Yaprak Dökümü, Miskinler Tekkesi, Leyla ile Mecnun, Tanrı Dağı Ziyafeti...

Mehmet Fuat Köprülü: Türk Edebiyatı Tarihi, Türk Edebiyatında ilk Mutasavvıflar

Yakup Kadri Karaosmanoğlu: Kiralık Konak, Hüküm Gecesi, Sodom ve Gomore, Yaban, Zoraki Diplomat

Yahya Kemal Beyatlı: Kendi Gök Kubbemiz, Rübailer, Aziz İstanbul, Eğil Dağlar

Beş Hececiler: Halit Fahri Ozansoy, Enis Behiç Koryürek, Yusuf Ziya

Ortaç, Orhan Seyfi Orhon ve Faruz Nafiz Çamlıbel.

Yedi Meşaleciler: Muammer Lütfi BAŞŞI, Vasfi Mahir KOCATÜRK, Ziya Osman SABA, Sabri Esat SİYAVUŞGİL, Cevdet Kudret SOLOK, Yaşar Nabi NAYIR ve Kenan Hulusi KORAY.

TÜRK KÜLTÜRÜ VE MEDENİYETLERİ

Oğuş (Aile) Urug (Soy), Bod (Boy), Bodun (Boylar Birliği)

Kut Anlayışı: Tanrı tarafından verilen yönetme hakkına **kut** denmektedir.

Hükümdarların Unvanları: Şanyü, Kağan, Tanhu, Hakan, Han, Yabgu, İlteber, İdi-kut, Erkin gibi unvanlar vermişlerdir. Hükümdarlık alametleri otağ (Hükümdar çadırı), Örgin (taht), tuğ (Sancak), davul, kotuz (sorguç)dur.

Meclis ve Hükümet: Türk Meclislerine Toy, Kurultay veya Kengeş denilirdi. Kurultayda devletin ana meseleleri görüşülür, hükümdarın ölümü, savaş veya milli felaketlerde kurultay toplanırdı.

Aygucı: Hükümet Başkanı (Başbakan)

Buyruk: Bakan

Tamgacı: Dış siyaset işlerini yürüten görevliler

Tigin: Hükümdar çocukları (Tekin)

Şad: Diğer hanedan mensupları

Yargu, hükümdarın başkanlık ettiği ve siyasi suçlara bakan yüksek mahkemedir.

Türklerin İslamiyet'ten önceki dini Gök-Tanrı diniydi. Cennet'e uçağ, cehenneme ise tamu diyorlardı.

Mezarlara ölünün, sağlığında öldürdüğü düşman sayısı kadar Balbal adı verilen küçük heykeller dikerlerdi.

Ölüleri için **yoğ** adı verilen cenaze törenleri yapar, ve ardından yas tutarlardı.

Uygurlar, öncelikle Maniheizmi, daha sonra da Budizm'i kabul etmişlerdir.

Türk Halkları içinde Yahudiliği kabul eden tek kavim ise Hazarlardır.

Türkler tarih boyunca Göktürk, Uygur, Sogol, Brahmi, Süryani, Arap, Kiril ve Latin alfabelerini kullanmışlardır.

Türk-İslam devletlerinde ülkenin bir bölgesini idare eden hanedan üyelerine "**melik**" denirdi. Devlet başkanları **han, hakan, iliğ** gibi Türkçe unvanlar kullanmışlardır. **Gazneliler'den** itibaren İslami "**Sultan**" unvanı kullanmaya başlamışlardır. İlk defa kullanan Gazneli Sultan Mahmut'tur.

Hacip: Hükümdar ve vezirden sonra gelen en büyük görevli. Görevleri hükümdar ile halk arasında irtibatı sağlamaktı.

Kapucubaşı: Sarayın her türlü hizmetinden sorumlu kişi

Candar: Hükümdar ve sarayın korunmasıyla görevlidir.

Alemdar: Bayrak ve sancakların taşınması ve muhafazasından sorumludur.

Türk-İslam devletlerinde Hükümet'e "Divan-ı Saltanat" denirdi.

Başında büyük vezir bulunurdu. Hükümet, her biri bakanlık durumunda olan dört divandan meydana geliyordu bunlar;

1. Divan-ı Tuğra: İç ve dış yazışmalardan sorumludur.

2. Divan-ı İstifa: Mali İşlerden sorumludur.

3. Divan-ı Arz-ül Ceys: Askeri işlerden sorumludur.

4. Divan-ı İşraf: Devlet memurlarının teftişinden sorumludur.

Askeri birlikleri **subaşı** denen kumandanlar idare ederdi.

Devlet arazisi **has, ikta** ve **haraci** olarak bölünmüştür. Has ve haraci toprakların vergileri devlet hazinesine girmektedir.

Büyük Selçuklu Devleti'nde Tuğrul Bey, Alp Arslan ve Melikşah **altın para** bastırmışlardır.

Farabi, Aristo'nun fikirlerini en iyi açıkladığı için ikinci öğretmen, unvanıyla tanınmıştır. Farabi batıda “**Al-Pharabius**” diye meşhur olmuştur.

İbni-Sina ya, Hekimlik konusunda kendisine batı bilim dünyasında “**Tıbbın hükümdarı**” denilmiştir.

Dönemin en önemli eğitim kurumu **Sultan Alp Arslan**'ın buyruğu ile vezir **Nizamü'l-Mülk** tarafından yaptırılan **Nizamiye Medresesidir**.

Osmanlı Devleti Kültür Ve Medeniyeti

Osmanlı Devletinde Sultan Orhan zamanından beri var olan Divan, bakanlar kurulu; sadrazam da başbakan mahiyetindeydi.

Divanda, devletin birinci derecede önemli mülkî, idarî, malî, siyasî, askerî meseleleri görüşülüp karara bağlanırdı.

Divan, padişah adına **sadrizam, kubbe vezirleri, kazaskerler, nişancı ve defterdarlardan** oluşurdu.

19. yüzyılda Osmanlı kabinesi; sadrazam (başbakan), sadaret kethüdalığı (İçişleri Bakanlığı), reisülküttaplık (dışişleri bakanlığı), defterdarlık (maliye bakanlığı), çavuşbaşılık, yeniçeri ağalığı, 1826'da seraskerlik (millî savunma bakanlığı) kaptan-ı deryalık (deniz kuvvetleri komutanlığı) makamında bulunan kişilerden meydana gelirdi.

Devlet teşkilatında en büyük idarî bölüm eyaletlerdi. Eyaletler; sancak, kaza ve nahiyelere bölünmüştü.

Eyaleti **beylerbeyi**, sancağı **sancakbeyi** yönetirdi.

Eyaletlerin merkez teşkilatına benzer bir idare tarzı vardı. Şehirler,

Kadı tarafından idare edilir, emniyet, **subaşı** tarafından sağlanırdı.

Osmanlı Devletinde saray teşkilatı üç kısımdan meydana gelmekteydi:

1) Bîrun denilen dış bölüm, 2) Enderun denilen iç kısım, 3) Harem-i hümayun.

Enderun: Sarayın bu bölümü, yüksek dereceli devlet memuru yetiştiren bir okul ve eğitim yeri idi.

Kapıkulu Askerleri: Doğrudan Padişaha bağlıydılar, üç ayda bir ulufe alırlar.

Acemi Ocağı: Yeniçeri ocağına asker yetiştirmek amacıyla kurulmuştur.

Yeniçeri Ocağı: Kapıkulu ordusunun en kalabalık grubunu oluşturan yeniçeriler, padişahın merkezi otoritesinin temelini teşkil eder.

Cebeci Ocağı: Silahların yapımı ve onarımıyla sorumludur.

Topçu Ocağı: İlk olarak **I. Murad** zamanında I. Kosova Savaşında top kullanılmıştır.

Süvariler: Silahtarlar, sipahi Oğlanları, Sağ Ulufeciler, Sol Ulufeciler, Sağ Garipler, Sol Garipler

Eyalet askerleri; Tımarlı sipahiler ve yerli kulu teşkilatı olmak üzere ikiye ayrılırdı.

Donanmanın başı, 1867 yılına kadar **kaptan-ı derya**, bu tarihten sonra da **bahriye nazırı** unvanını taşıdı.

Osmanlı Devletinde vergiler şer'i ve örfi olarak iki kısımda toplanmıştır.

Şer'i Vergiler: Öşür, Haraç, Cizye

Örfi Vergiler: Resim-i Çift, Adet-i ağnam, Çift Bozan, Resim-i Mücerred, Resm-i Bennak, Resm-i İspence

Tımar Sistemi: Bir Kısım asker ve devlet görevlilerine belirli bölgelerden vergi kaynaklarının ayrılması ve buna karşılık onlardan devlet için hizmet beklenmesi usulüdür

Devletin ayırdığı, miktarı belirlenmiş vergi kaynağına dirlik denmektedir.

Padişah ve yüksek rütbeli yöneticilere verilen dirliklere **has**, önemli örfi görevleri üstlenenlere **zeamet**, sipahilere verilenlere **tımar** denilmekteydi.

İltizam; Kanunların saptadığı vergileri yükümlülerden toplama ve devlet hazinesine aktarma görevinin açık artırma yoluyla yapılmasıdır.

Osmanlı Devletinde ilk kanunname, Fatih Sultan Mehmed (1451- 1481), ikinci kanunname ise Kanunî Sultan Süleyman tarafından çıkarıldı.

İmaret; medrese talebelerine, fakirlere ve her isteyene bedava yiyecek dağıtmak üzere kurulan aşevleridir.

Kalenderhane; şehirlere gelen yabancıların, seyyahların ücretsiz kalıp yemek yedikleri yerdir.

Han ve Kervansaray; yol üzerinde veya kasabalarda yolcuların konakladıkları ve hayvanlarının barındığı binalardır.

Tabhane; Fakirlerin barındığı hayır eseridir.

Darüşşifa; hastaların tedavi edildiği hastane ve tıp mezunlarının pratik ve tatbikat yaptıkları tıp fakültesi mahiyetindedir.

İlk Osmanlı Medresesi 1331'de Orhan Gazi tarafından İznik'te yaptırılmıştır.

BÖLGESEL ve ULUSLARARASI KURULUŞLAR

A. Birleşmiş Milletler Örgütü

Çok amaçlı evrensel bir örgüttür. 24 Ekim 1945'te kurulmuştur.

Türkiye örgütün kurucu üyeleri arasındadır. Merkezi New York'tadır. 193 üye ülkesi bulunmaktadır. Örgütün amaçları;

Uluslararası barış ve güvenliği korumak,

Uluslararası dostça ilişkiler geliştirmek,

Ekonomik, sosyal, kültürel alanlarda uluslararası işbirliği sağlamak,

Üye ülkelerin dış siyasetlerini uyumlaştıran bir odak olmak,

Bu amaçları gerçekleştirebilmek için şu ilkeleri benimsemiştir;

Bütün üye ülkelerin egemen eşitliği vardır.

Üyeler, sorumluluklarını iyi niyetle yerine getireceklerdir.

Üyeler, uyuşmazlıklarını barışçı yollardan çözeceklerdir.

Üyeler, herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne ve siyasal bağımsızlığına karşı kuvvet kullanmaktan ve tehditten kaçınacaktır.

Üyeler, BM'nin girişimlerini destekleyecekler ve kendisine karşı zorlayıcı önlem alan bir devlete yardım etmekten kaçınacaklardır.

1. BM'nin Yapısı

Birleşmiş Milletler'in ana organları; Genel Kurul, Güvenlik Konseyi (BMGK), Ekonomik ve Sosyal Konsey (EKOSOK), Vesayet Konseyi, Uluslararası Adalet Divanı ve BM Sekreteryasıdır.

Birleşmiş Milletler çeşitli kuruluş, program ve fonları da bünyesinde barındırmaktadır.

Başlıcaları; BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), İnsan Yerleşimleri Merkezi (HABİTAT), Kalkınma Programı, Mülteciler

Yüksek Komiserliği, İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, Filistinli Mültecilere Yardım Kuruluşu, Dünya Gıda Programı'dır.

2. BM Uzmanlık Kuruluşları

BM sistemi içinde 17 tane uzmanlaşmış kuruluş vardır. Bunlar özel antlaşmalarla BM'ye bağlıdır. Belli başlıları;

a. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO): 1919'da kurulmuştur. Başlıca amacı;

Temel insan haklarını güçlendirmeyi, işçilerin çalışma ve hayat şartlarını iyileştirmek,

Bu alanlarda asgarî standartlar belirlemek ve bunların üye ülkelerde uygulanması sağlamak,

Üye ülkelerin bu amaçları etkili şekilde uygulayabilmesi için onlarla teknik işbirliği programı yürütmek,

BM Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO): 16 Kasım 1945’de kurulmuştur. Türkiye kurucu üyeler arasında yer almaktadır. UNESCO’ya 195 ülke tam üye, 8 ülke ise ortak üyedir. Amacı; üyeleri arasında eğitim, bilim ve kültür aracılığıyla işbirliğini teşvik etmek. Böylece barış ve güvenliğin korunmasına yardımcı olmak, insanlar arasında insan haklarının ve temel hürriyetlerin gelişmesini sağlamak, uluslararası bilgi alışverişi için bir merkez işlevi görmek, politika ve kalkınma projeleri geliştirmede üye ülkelere teknik danışmanlık yapmak.

Türkiye’nin, hâlihazırda UNESCO Dünya Miras Listesi’nde kayıtlı toplam 13 alanı bulunmaktadır.

Bunlar, kaydoldukları yıllar itibariyle:

İstanbul’un Tarihi Alanları - 1985

Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası (Sivas) – 1985

Hattuşaş (Boğazköy)-Hitit Başkenti(Çorum) – 1986

Nemrut Dağı (Adıyaman-Kahta) - 1987

Xanthos-Letoon (Antalya-Muğla) -1988

Safranbolu Şehri (Karabük) -1994

Truva Antik Kenti (Çanakkale) - 1998

Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi (Edirne) – 2011

Çatalhöyük Neolitik Kenti (Konya) – 2012

Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı (İzmir) – 2014

Bursa ve Cumalıkız: Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu (Bursa) - 2014, kültürel olarak;

Göreme Ulusal Parkı ve Kapadokya (Nevşehir) - 1985

Pamukkale - Hieropolis (Denizli)- 1988, hem kültürel, hem doğal miras olarak listeye alınmıştır.

Dünya Kültürel ve Doğal Miras Listesi’ne alınması öngörülen ve halen geçici listede bulunan 2 karma (kültürel/doğal) 1 doğal ve 49 kültürel olmak üzere toplam 52 adet varlığımız bulunmaktadır. Bunlar;

Efes (İzmir) [1994], Karain Mağarası (Antalya) [1994], Ahlat Eski Yerleşimi ve Mezar Taşları (Bitlis) [2000], Alahan Manastırı (Mersin) [2000], Alanya (Antalya) [2000], Bursa ve Cumalıkızık Erken Osmanlı Kentsel ve Kırsal Yerleşimleri (Bursa) [2000], Diyarbakır Kalesi ve Surları (Diyarbakır) [2000], Harran ve Şanlıurfa Yerleşimleri (Şanlıurfa) [2000], İshakpaşa Sarayı (Ağrı) [2000], Konya Selçuklu Başkenti (Konya) [2000], Mardin Kültürel Peyzaj Alanı (Mardin) [2000], Selçuklu Kervansarayları Denizli- Doğubayazıt Güzergâhı [2000], St. Nicholas Kilisesi (Antalya) [2000], St. Paul Kilisesi, St. Paul Kuyusu ve Çevresi (Mersin) [2000], Sümela Manastırı (Trabzon) [2000], Afrodias Antik Kenti (Aydın) [2009], Likya Uygarlığı Antik Kentleri (Antalya ve Muğla) [2009], Perge Antik Kenti (Antalya) [2009], Sagalassos Antik Kenti (Burdur) [2009], Göbeklitepe Arkeolojik Alanı (Şanlıurfa) [2011], Beyşehir, Eşrefoğlu Camii (Konya) [2011], St. Pierre Kilisesi (Hatay) [2011], Bergama (İzmir) [2011], Ani Tarihi Kenti (Kars) [2012], Aizanoi Antik Kenti (Kütahya) [2012], Beçin Ortaçağ Kenti (Muğla) [2012], Birgi Tarihi Kenti (İzmir) [2012], Gordion (Ankara) [2012], Hacı Bektaş Veli Külliyesi (Nevşehir) [2012], Hekatomnos Anıt Mezarı ve Kutsal Alanı (Muğla) [2012], Niğde'nin Tarihi Anıtları (Niğde) [2012], Mamure Kalesi (Mersin) [2012], Odunpazarı Tarihi Kent Merkezi (Eskişehir) [2012], Yesemek Taş Ocağı ve Heykel Atölyesi (Gaziantep) [2012], Zeugma Arkeolojik Siti (Gaziantep) [2012], Laodikeia Antik Kenti (Denizli) [2013], Sardes Antik Kenti ve Bintepeleler Lidya Tümülüsleri (Manisa) [2013], Ceneviz Ticaret Yolu'nda Akdeniz'den Karadeniz'e Kadar Kale ve Surlu Yerleşimleri [2013], Anavarza Antik Kenti (Adana) [2014], Kaunos Antik Kenti (Muğla) [2014], Korykos Antik Kenti (Mersin) [2014], Arslantepe Arkeolojik Alanı (Malatya) [2014], Kültepe Arkeolojik Alanı (Kayseri) [2014], Çanakkale ve Gelibolu 1. Dünya Savaşı Alanları (Çanakkale) [2014], Eflatunpınar: Hitit Su Anıtı (Konya) [2014], İznik (Bursa) [2014], Mahmutbey Camii (Kastamonu) [2014], Ahi Evran Türbesi (Kırşehir) [2014], Vespasianus- TitusTüneli (Hatay) [2014], Zeynel Abidin Camii ve Mor Yakup Kilisesi (Mardin) [2014], Anadolu Selçuklu Medreseleri (Erzurum, Sivas, Kayseri, Konya ve Kırşehir) [2014]

Kültürel olarak;

Güllük Dağı-Termessos Milli Parkı (Antalya) [2000], Kekova (Antalya)

[2000], **Karma olarak;**

Tuz Gölü Özel Çevre Koruma Alanı [2013] **Doğal olarak** listede yer almaktadır.

UNESCO “İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Korunması

Temsili Listesinde ise 11 adet kültürel mirasımız kayıtlıdır.

-Meddah Hikâyeleri (2008)

-Mevlevi Sema Ayini (2008)

-Âşıklık Geleneği (2009)

-Karagöz Gölge Oyunu (2009)

-Nevruz Kutlamaları (2009)

-Kırkpınar Yağlı Güreşleri Festivali (2010)

-Semah (2010)

-Geleneksel Sohbet Toplantılar (2010)

-Tören Keşkeği Geleneği (2011)

- Mesir Macunu Festivali (2012)

- Türk Kahvesi Kültürü ve Geleneği (2013)

BM Dünya Sağlık Örgütü (WHO): 7 Nisan 1948'de kurulmuştur.

Bugün 194 ülke WHO'nun üyesidir. Kuruluşun amacı, insanların mümkün olan azami sağlık şartlarına sahip olmalarını sağlamaktır.

BM Dünya Bankası: 1 Temmuz 1944'te kurulmuş ve bugün 185 üyesi vardır. Merkezi Washington'dadır. Dünya Bankasına IMF'ye üye olan ülkeler katılabilmektedir. Türkiye 19 Şubat 1947'de Dünya Bankasına katılmıştır. Dünya Bankasının bugün temel amacı, gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere mali imkânları yönlendirerek yaşam standartlarının artırılmasına yardımcı olmaktır.

BM Uluslararası Para Fonu (IMF): 1944'de kurulmuş, finansal işlemlere Mart 1947'de başlamıştır. Başlıca amaçları; uluslararası parasal işbirliğinin teşviki ve ticaretin genişletilmesi, üye ülkelerin ödemeler bilançosu açıklarını azaltmada onlara yardımcı olmaktır. Türkiye, IMF ve Dünya Bankasına 19 Şubat 1947'de katılmıştır. IMF, bünyesinde 188 üye ülke bulunduran bir organizasyondur.

B. Avrupa Konseyi

Avrupa Konseyi 5 Mayıs 1949'da kurulmuştur. Kurucu on ülke; Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda,

İngiltere, İsveç, İrlanda, İtalya, Luxemburg ve Norveç'tir. Bugün 46 üyesi olup Türkiye 13 Nisan 1950'de Konsey'e üye olmuş ve kurucu üye sayılmaktadır. Avrupa Konseyi'nin amacı; üyeleri arasında ortak varlıkları olan ideal ve ilkeleri korumak ve gerçekleştirmek, siyasi ve ekonomik ilerlemeyi sağlamak için güçlü bir birlik oluşturmak, ortak sorunları incelemek ve çözümleri için ortak hareket etmek, insan haklarını korumak ve geliştirmek. Merkezi Strazburg'tadır.

Avrupa Konseyi'nin Yapısı:

Konsey'in başlıca üç organı vardır.

a. Bakanlar Komitesi: Konseyin karar organıdır. Üye ülkelerin Dışişleri

Bakanlarından oluşur. Yılda iki defa toplanır.

b. Parlamenterler Meclisi: Konseyin tartışma – danışma organıdır.

Tavsiye niteliğindeki kararlarını bakanlar komitesine bildirir. Yılda 4 kez toplanır.

c. Genel Sekreterlik: Bu iki organın çalışmasına yardımcı olur. Parlamenterler Meclisi tarafından seçilir. Beş yıl süreyle görev yapar. Bakanlar Komitesine karşı sorumludur ve konseyin çalışmalarıyla ilgili yıllık rapor hazırlar. Avrupa Konseyi'nin kabul ettiği iki önemli sözleşme vardır. Birincisi 4 Kasım 1950'de Roma'da imzalanan "İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Avrupa Sözleşmesi'dir. Bu sözleşmeyle, üye ülkelerde uygulanacak, insan haklarıyla ilgili asgari standartlar belirlenmiştir. Bu sözleşmeye ek olarak 20 Mart 1952'de Paris'te ek protokol imzalanmıştır. Buna göre üye ülkeler vatandaşlarına, belirtilen özgürlükleri sağlamayı kabul etmişlerdir. Taraf ülkelerin denetimi

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından yapılmaktadır.

C. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)

1973 yılında çalışmalarına başlayan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı 1 Ağustos 1975'te Helsinki Nihai Senedinin imzalanmasıyla hayata geçmiştir. Türkiye Örgütün kurucu üyelerindendir. Merkezi

Viyana'dadır. Buna göre; Egemenliğe saygı, kuvvet kullanmaktan kaçınma, sınırların ihlal edilmezliği, devletin toprak bütünlüğünün korunması ve anlaşmazlıkların barışçı yollardan çözümü, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı, devletlerarası işbirliği ilkeleri benimsenmiştir. Nihai Senedin hukuki değil, siyasi bağlayıcılığı vardır. 57 üyeli AGİT, hükümet ve devlet başkanları düzeyinde, iki yılda bir toplanır. Yüzyılın son AGİT toplantısı 18 – 19 Kasım 1999'da İstanbul'da yapılmıştır. İstanbul zirvesi sırasında imzalanan İstanbul Şartı (Avrupa Güvenlik Şartı) 21. Yy Avrupası için bir güvenlik modeli olmuştur.

D. Batı Avrupa Birliği (BAB)

17.03.1948'de Brüksel Antlaşması ile kurulmuş (Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Fransa, İngiltere), 06.05.1955'te yürürlüğe giren Paris Antlaşması ile Almanya ve İtalya'nın da katılması ile üye sayısı 7'ye çıkmış ve BAB olmuştur. BAB'a göre, üye ülkelerden birisi Avrupa'da Silahlı bir saldırıya uğrarsa diğer üye ülkeler her türlü askeri ve diğer yardımları yapacaklardır. Türkiye, 20 Kasım 1992'de Roma'da ortaklık belgesinin imzalanmasıyla BAB'a "ortak üye" sıfatıyla katılmıştır.

E. Avrupa Birliği (AB)

1992'de Maastrich'te imzalanan ve 1993'te yürürlüğe giren Avrupa Birliği Antlaşması ile kurulmuştur. Birliğin faaliyetleri; topluluk faaliyetleri, ortak dış politika ve güvenlik, adalet ve içişleri olmak üzere üç ana grupta toplanabilir. Bu alanlarda, Avrupa topluluklarının şu organları faaliyet göstermektedir:

a. Avrupa Komisyonu: Birliğin yürütme organıdır. Görevi, bütçe ve yasa önerilerini hazırlamak, uluslararası anlaşmalarda arabuluculuk yapmak ve Bakanlar konseyince onaylanan kararların uygulanışını takip etmektir. Komisyon Avrupa Parlamentosuna karşı sorumludur.

b. Avrupa Birliği Konseyi: AB'nin en yetkili siyasi organıdır. Daha önce bahsedilen Avrupa Konseyi ile sadece isim benzerliği vardır. Konuya göre toplanan ilgili bakanlardan oluşan bir organdır. Komisyon tarafından önerilen mevzuatı yürürlüğe sokar.

c. Avrupa Parlamentosu: AB kurumları içinde doğrudan halk tarafından seçilen organdır. Parlamento AB politikalarının belirlenmesinde ve denetiminde rol almaktadır. AB komisyonu üyelerinin belirlenmesinde ve görevden alınmasına yetkilidir.

d. Avrupa Birliği Zirvesi: 1974'te oluşturulmuş bir konseydir. Devlet başkanı ve hükümet başkanları katılmaktadır. Yılda 4 defa toplanır. AB'nin genel politikalarını belirler.

e. Avrupa Birliği Adalet Divanı: Antlaşmaları, yasa ve kararları incelemekte ve AB organlarının üye ülkelerle, üye ülkelerin birbirleriyle ihtilaflarına veya özel kişi ve kuruluşlarla AB organları arasındaki ihtilaflara bakmaktadır. Adalet Divanının kararları bağlayıcı olup temyizi mümkün değildir. 7 Ekim 1958'de faaliyete başlamıştır. 1989'da kişiler ve işletmeler tarafından açılan davalara bakmakla sorumlu "Bidayet (Asliye) Mahkemesi" kurulmuştur. Adalet divanı ile asliye mahkemesinin merkezi Lüksemburg'da yer almaktadır.

f. Avrupa Sayıştayı: AB'nin gelir ve giderlerini incelemek ve bunlara ilişkin raporları Komisyona sunmakla görevlidir.

g. Avrupa Merkez Bankası: Tüzel kişiliğe sahip bağımsız bir AB organıdır. Görevi, para birimi olarak Avroyu kullanan AB üyesi ülkelerden oluşan Avro bölgesinde fiyat istikrarını sağlamaktır. Avro bölgesi dâhilinde kağıt para basımına izin verme konusunda tek yetkilidir.

h. Avrupa Birliği'ne Üye Ülkeler (28): Belçika, Fransa, Hollanda, Lüksemburg, Almanya, İtalya (1957- Kurucu Üyeler); Danimarka, Birleşik Krallık, İrlanda (1973); Yunanistan (1981); Portekiz, İspanya (1986); Avusturya, Finlandiya, İsveç (1995); Çek Cumhuriyeti, Estonya, Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya, Slovenya (2004); Bulgaristan, Romanya (2007), Hırvatistan (2013).

ı. Aday Ülkeler: İzlanda, Karadađ, Makedonya, Türkiye, Sırbistan.

i. Potansiyel Aday Ülkeler: Arnavutluk, Bosna-Hersek, Kosova.

F. Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA)

Dünyada kurulmuş bulunan serbest ticaret bölgeleri arasında en önemlisidir. AET'ye katılmamış 6 Avrupa ülkesi ve İngiltere'nin, üyeleri arasında sanayi mallarının ticaretini serbestleştirmek ve rekabeti sağlamak amacıyla imzalanmıştır. 4 Ocak 1960'da imzalanmış 3 Mayıs 1960'da yürürlüğe girmiştir. Konsey, Komite ve Sekreteryadan oluşan 3 organı vardır.

Türkiye ile EFTA Serbest Ticaret ve İşbirliği Anlaşması 17 Ekim 1991'de parafe edilmiş 10 Aralık 1991'de Cenevre'de devlet bakanları düzeyinde imzalanmıştır. Anlaşma taraflar arasında sanayi malları ticareti ile balık ve diğer deniz ürünleriyle işlenmiş tarım ürünlerinin ticaretini kapsamaktadır. Anlaşmanın iki temel özelliği vardır. Birincisi, anlaşmanın Türkiye – AB modeline dayandırılması, ikincisi ise anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihteki tarafların

yapacağı indirimlerin paralel olmamasıdır. Böylece Türkiye 1 Nisan 1992 tarihinde çeşitli tavizler elde etmesine karşılık kendi yükümlülüklerini AB'ye karşı uyguladığı takvime paralel götürmektedir. Bu, Türkiye lehine bir denge oluşturmaktadır.

Türkiye, EFTA ile Serbest Ticaret Anlaşması yaparak, Avrupa ile bütünleşme konusunda önemli bir adım atmıştır.

G. İslâm Konferansı Örgütü (İKÖ)

Merkezi Cidde'de bulunan ve üye ülkeler arası siyasal, ekonomik, kültürel, bilimsel ve sosyal dayanışma ve işbirliğini amaçlayan uluslararası bir kuruluştur. Bugün 57 üyesi vardır. 3 temel organı vardır:

1. İslâm Ülkeleri Devlet ve Hükümet Başkanları Konferansı (İslam

Zirvesi): Müslüman ülkeler açısından İslami siyasetlerin ve stratejilerin belirlendiği en üst seviyedeki uluslararası forumdur. Üye devletlerin Kralları, devlet başkanları ve hükümet yetkilileri katılır. Her üç yılda bir yapılır. Türkiye 1984'den bu yana oluşumun içindedir.

2. Dışişleri Bakanları Konferansı: Yılda 1 defa toplanır. İslam zirvesinde alınan kararlar doğrultusunda politikaların uygulanmasını görüşür.

3. Genel Sekreterlik: Organizasyonun yönetici organıdır. İslam Zirvesi ve Dışişleri Bakanları konferansında alınan kararları yerine getirir, ulaşılan sonuçlar ve gelişmeler hakkında rapor verir.

H. İslâm Kalkınma Bankası

Dünya Bankası modelinde örgütlenmiş bir uluslararası finansman kuruluşudur. 20 Ekim 1975'de faaliyete geçmiştir. Bankaya üyelik için iki temel şart vardır: Ülkelerin İKÖ'ye üye olması ve Güvernörler Kurulunun çoğunlukla olumlu karar almasıdır. Merkezi Cidde'dedir. Amacı üye ülkelerin ve Müslüman toplumların ekonomik kalkınmasına ve sosyal gelişmelerine katkıda bulunmaktır. Türkiye kurucu üyeler arasında yer almıştır. Bankanın finansman kaynaklarından en çok yararlanan ülkelerin başında gelmektedir. İslâm ülkeleri arasındaki ticaret, yapılan teşviklere rağmen, üye ülkelerin çoğunun sanayileşmemiş olması ve ekonomik yapılarının birbirlerine çok benzemesinden dolayı gelişmemektedir.

I. Ekonomik İşbirliği Ve Kalkınma Örgütü (OECD)

14 Aralık 1960 tarihinde imzalanan Paris Sözleşmesi'ne dayanılarak kurulmuş olan uluslararası ekonomik bir örgüttür (OECC). 30 Eylül 1961 yılında ismi OECD olarak değişmiştir. Merkezi Paris'tedir. 34 üyesi bulunmaktadır. Türkiye 29 Mart 1961'de OECD'ye katılmıştır. Amacı; üye ülkelerin ekonomik ve sosyal politikalarının uyum halinde sürdürülmesine katkı sağlamak, ortak sorunların çözülmesinde bu alanlarda uyulması zorunlu kuralları ortaya koymak, üye olsun – olmasın ülkelerin ekonomik kalkınmalarına katkıda bulunmaktır.

En yüksek karar organı Konsey'dir. Üye ülke büyükelçilerinin katılımıyla oluşur. Konseyin altında 14 üyeden oluşan Yürütme Komitesi OECD'nin çalışmalarını izler. Konsey toplantılarının hazırlıklarını yapar ve konsey tarafından kendisine verilen diğer işleri yürütür. Diğer organ ise Genel Sekreter'dir. OECD'nin faaliyetlerinden sorumludur ve konseye başkanlık eder. OECD ile Türkiye arasındaki ilişkilerde iki önemli organ vardır. Birincisi 1962'de kurulan Türkiye'ye Yardım Konsorsiyumu'dur. Türkiye'nin ekonomik kalkınma programlarının finansmanına katkıda bulunmak için kurulmuştur.

Diğer önemli organ ise Türkiye'nin Dış Borçları Çalışma Grubu'dur.

Amacı, Türkiye'nin dış borçlarının ödenmesine yardımda bulunmaktır.

İ. Gümrük Birliği

Serbest ticaret bölgelerine göre daha geniş ve kapsamlı bir ekonomik birleşme türüdür. Gümrük birliğinde üye ülkeler arasındaki tarife ve kota sınırlamaları kaldırılarak yalnızca mal ve hizmetler için ortak bir piyasa oluşturulması öngörülmüştür. Türkiye, AB ile Gümrük Birliği Anlaşmasını 6 Mart 1995'te Brüksel'de imzalamıştır. 1 Ocak 1996'da uygulamaya girmiştir.

J. Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)

Karadeniz Ekonomik İşbirliği fikri, öncülüğünü Türkiye'nin yaptığı bir bölgesel ekonomik işbirliği girişimidir. KEİ, 25 Haziran 1992'de İstanbul'da devlet ve hükümet başkanlarının imzasıyla kurulmuştur.

Amacı, üyeleri arasındaki ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesini sağlamaktır. Merkezi İstanbul'dadır. Kurucu Üyeler:

Türkiye, Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Moldova, Rusya Federasyonu, Ukrayna, Bulgaristan, Romanya. Diğer Üyeler: Arnavutluk, Sırbistan, Yunanistan. KEİ'nin temel özelliklerinden birisi işbirliğine ve dış dünyaya açık yapısıdır. KEİ'nin 12 üyesi, üç önemli organı vardır:

1. KEİ Dışişleri Bakanları Toplantısı: KEİ'nin en yüksek karar organıdır. Altı ayda en az bir defa toplanır.

2. Sekreteryası: 1993'ten itibaren faaliyete geçmiştir. Sekreter dönem başkanına karşı sorumludur.

3. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Konseyi (KEİK): Konsey, KEİ'ye katılan devletlerin iş çevrelerini temsil etmektedir. 12 taraf ülke arasından ticarî ve sınaî işbirliğini geliştirme amacına yönelik çalışmaktadır.

KEİ, Karadeniz çevresinde yer alan ülkelerin ekonomik refahlarını artıracak, Karadeniz'i bir "refah denizi" ne dönüştürebilecek önemli bir bölgesel ekonomik işbirliği girişimidir.

K. D-8 Grubu

Türkiye'nin girişimleri ile başlamış ve İslam ülkeleri arasında uzun vadeli bir işbirliğinin oluşumuna öncülük etme teşebbüsüdür. Türkiye, bölgede ekonomik ve siyasî etkinlik kazanabilmek umuduyla G – 7 oluşumuna benzer bu girişimi başlatmıştır.

D – 8 Grubu'nun (Bangladeş, Endonezya, İran, Malezya, Mısır, Nijerya, Pakistan ve Türkiye) birinci devlet ve hükümet başkanları zirvesi 15 Haziran 1997'de İstanbul'da yapılmıştır.

L. NATO

Birleşmiş Milletler Anlaşması çerçevesinde, üyelerinin güvenliğini sağlamak ve istikrarın gelişmesine katkı yapmak amacıyla kurulmuştur.

4 Nisan 1949'da kurulmuştur. Türkiye NATO'ya 1952'de katılmıştır.

NATO, üye ülkelerden birisine karşı yapılan saldırıyı tüm ittifaka karşı yapılmış kabul eden bir kuruluştur. Herhangi bir üye ülkeye saldırılması halinde diğer üyeler askeri, ekonomik, stratejik yardımda bulunur.

Türkiye NATO üyeliği ile hem demokrasisini güçlendirmekte hem de kendisine yönelebilecek tehdit ve saldırılara karşı göğüs gerebilmektedir.

GÜNCEL BİLGİLER

2013’de Büyükşehir olan iller: Şanlıurfa, Hatay, Manisa, Balıkesir, Kahramanmaraş, Van, Aydın, Denizli, Tekirdağ, Muğla, Mardin, Malatya, Trabzon, Ordu.

2013 Akdeniz Oyunları Mersin’de yapıldı.

Yerli yapım Göktürk-2 görüntüleme uydusu 18 Aralık 2012 tarihinde Çin’deki Jiuquan Fırlatma Üssü’nden uzaya fırlatıldı.

2014 59. Eurovision Şarkı Yarışması Danimarka’nın başkenti Kopenhag’da düzenlendi. Avusturya temsilcisi Conchita Wurst kazandı.

Dünya Futbol Şampiyonası 2014 yılında Brezilya’da yapıldı.

2014 Kış Olimpiyatları 7-23 Şubat 2014 tarihleri arasında Rusya’nın Soçi şehrinde düzenlendi.

2020 Yaz Olimpiyat Oyunları Tokyo’da yapılacak.

Türkiye’nin ilk milli yerli tankının adı “Altay”dır.

Türkiye’nin ilk milli yerli insansız hava aracının adı “Anka”dır.

Türkiye’nin ilk milli savaş gemisinin adı “Heybeliada”dır.

Türkiye’nin ilk milli savaş helikopterinin adı “Atak”dır.

Türkiye’nin ilk yerli eğitim uçağının ismi Hür Kuş’tur.

G-8 Ülkeleri: Amerika, Japonya, Fransa, İngiltere, Kanada, İtalya, Rusya ve Almanya’dır.

Papa 16’ncı Benedikt, Vatikan tarihinde istifa eden ikinci Papa oldu. (İstifa eden ilk Papa ise, 1294 yılında 5’inci Celestine oldu.)

Türkiye’nin en yüksek, dünyanın 3’üncü en yüksek çift eğrilikli beton kemer barajı Yusufeli Barajının temeli Şubat 2013’de atıldı.

Vatikan, Katolik dünyasının yeni lideri Arjantinli Kardinal Jorge Mario Bergoglio, oldu. Papa ”Francis” adını aldı.

Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti oldu.

2014 Avrupa Kültür Başkentleri Letonya’nın başkenti Riga ve İsveç’in Umea kentleridir.

Avrupa konseyi 2014 müze ödülüne layık görülen müzemiz BAYBURT BAKSI MÜZESİ dir.

Kyoto Protokolü’nün sona erme zamanı 2020 yılı olarak yenilendi.

Nobel edebiyat ödülünü alan ilk Türk yazar ORHAN PAMUK tur.

67. Cannes Film Festivali'nde-2014- yönetmenliğini Nuri Bilge Ceylan ın yaptığı, “**Kış Uykusu**” adlı film “Altın Palmiye” ödülünü kazanmıştır.

Film ayrıca aynı festivalde FIPRESCI-en iyi film- ödülüne de layık görülmüştür.

Altın Palmiye ödülünü ilk olarak Türkiye'ye 1982 yılında Yılmaz Güney'in “**Yol**” filmi getirmişti.

Güneşe olan uzaklıklarına göre sırasıyla gezegenler; Merkür, Venüs,

Dünya, Mars, Jüpiter, Satürn, Uranüs, Neptün ve Plüton'dur. (Plüton 2006 yılında Uluslararası Gökbilim Birliği tarafından gezegen sınıfından çıkarılarak “cüce gezegen” sınıfına konulduğunu açıklamıştır.)

En küçük gezegen Plüton, en büyük gezegen Jüpiter'dir.

Merkür ve Venüs'ün uydusu yoktur.

NABUCCO Projesi AB ülkelerinin Rusya'ya karşı geliştirdikleri doğalgaz projesidir.

Bursa, Arap Birliği tarafından “2013 Avrupa Turizm Kenti” seçildi.

Güney Sudan Birleşmiş Milletlere üye olan 193. ülkedir.

TÜRKİYE’NİN SINIR KAPILARI:

Kapıkule, Hamzabeyli ve Dereköy (Edirne, Kırklareli) , Bulgaristan

İpsala (Edirne) , Yunanistan

Sarp (Artvin) , Gürcistan

Dilucu (Iğdır) , Nahcivan

Gürbulak (Ağrı-Doğubayazıt) , İran

Habur(Şırnak), Irak

Nusaybin (Mardin) , Suriye

Ceylanpınar (Şanlıurfa) , Suriye

Akçakale (Şanlıurfa) , Suriye

Mürşitpınar (Şanlıurfa), Suriye

Öncüpınar (Kilis) , Suriye

Cilvegözü (Hatay), Suriye

Akyaka, Ermenistan

Çıldır-Aktaş ve Kartsakhi (Ardahan) , Gürcistan

Çıldır-Canbaz Demiryolu ve Kartsakhi (Ardahan) , Gürcistan

Posof ve Vale (Ardahan) , Gürcistan

Akyaka Doğu Kapı ve Gümrü (Kars), Ermenistan